

mpkslas + menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1984

RUGSĖJO MĖN. 29 d. / SEPTEMBER 29, 1984

PART TWO - Nr. 194(35)

Šiame numeryje:

Kiek dabartinė Lietuva atvira kitų tautų kultūrai?
Stasio Santvaro „Buvimo pėdsakai“. „Kalanta“ — kompozitoriaus Bruno Markaičio rašoma opera.
Petras Karuža grįžta.
Lietuvių rašytojų draugijos literatūros vakaras spalio 28 Chicagoje.
Visatos tobulumo dainius — Jorge Guillén (1893-1984).
Jorge Guillén eilėraščiai.
Mintys apie vaizdajuostę „Dailininkas Juozas Pautienius“.
Dail. Laimos Simanavičiūtės paroda.
„Draugo“ kultūrinio priedo pradžia.

Kertinė Parastė

Kiek dabartinė Lietuva atvira kitų tautų kultūrai?

Pernai Lietuvoje pasirodžiusi Vytauto Kubiliaus studija *Lietuvių literatūra ir pasaulinės literatūros procesas* išsiskiria gyvas ir jautrias diskusijas. Jos taisydas dar ilgą laiką, nes Kubiliaus knyga užčiuopia egzistencinę temą — savitos lietuvių kultūros išsiilaukimo pasauliniame kontekste. Į kartais girdimą rezignacijos kupiną posakį — „Mes tokie maži, o pasaulis toks didelis“ — Kubilius atsako su išsamiais dokumentuotu ir moksliškai pagrįstu santūriu optimizmu.

Kitas klausimas, ar, kaip teigia Kubilius, lietuvių literatūra tarybiniais metais tikrai „pirmą kartą tapo ne tik imančia, bet ir duodančia meline sistema“? Apie tai *Pergalės* žurnalo šių metų antrame numeryje išspausdintame pasikeitime nuomėmis apie Kubiliaus knygą ypač įdomiai, nors ir nepilnai, pasisako kritikas Aleksandras Krasnovas. Jo manymu tokia tema gvil-denti anaipol nepakanka vertimų statistikos ir rašytojų pareiškimų. Mažorine formule apie išėjimą į „pasaulinę areną“ ji verčia suabejoti ir paties Kubiliaus knygoje pateikti faktai.

Kiek iš tikrųjų mes atsiveriame kitų tautų literatūrai? Anot Krasnovo, su tuo atsivėrimu reikalauja kol kas prastoki. Vertimai iš didžiųjų pasaulio literatūrų, rašo jis, šiuo metu gana atsistatinti, o apie dabartinę tų literatūrų etapą lietuviams trūksta „elementariausios informacijos“. Krasnovas primena, kad kelerių pastarųjų metų periodikos komplektuose vargu aptiktumėm daugiau dešimties straipsnelių apie tai, kas šiuo metu vyksta anglų, amerikiečių, prancūzų, lenkų ar čekų literatūrose. Šis nuogas statistinis faktas prašo išsamesnio panagrinėjimo. Ar lietuvių skaitytojai nesi-domi tokia informacija? Domisi — ir labai. Ar niekas nenori apie tai rašyti? Nori — ir dar kaip. Tad kodėl apie šias literatūras tylima? Atsakymo čia reikia ieškoti

kompartijos darže. Kaip informuosi apie svarbius čekų ar lenkų rašytojus, jei nė vienas jų nėra marksistas-leninistas? O anglų, amerikiečių ir prancūzų literatūros, CK sekretoriaus Liongino Šepčio žodžiais, priklauso supūvusiai ir nuodingai Vakarų kultūrai.

Krasnovas toliau primena, kad Lietuvoje net nepaskelbiama Nobelio laureatų vardai. Jis, be abejo, turi omeny tris nutylėtus laureatus iš JAV-ių: Saul Bellow, Isaac Bashevis Singer ir Česlovą Milošą. Juos apgaubusi tylos skraistė irgi neturi nieko bendro su jų literatūrine verte. Bellow daugelio kritikų šiandien laikomas svarbiausiu amerikiečių prozininku; Singeris yra sukūręs prozinę epą apie žydus Rytų Europoje ir Amerikoje; o Milošas yra ne tik žymiausias šiandienos skraistė rašantis poetas, bet ir šimtais gijų su Lietuvos kultūra susijęs rašytojas. Už kokią baisias nuodėmes jie neįsileidžiami į Lietuvos tarybinę spaudą? Visi trys pasmerkė sovietinį totalitarizmą, o Milošas ne tik artimai bendrauja su lietuvių kultūrininkais išeivijoje, bet ir drįso tapti „Solidarumo“ revoliucijos Lenkijoje poetiniu simboliu. Taip, partijos prie-globstyje, „atsiveriama kitų tautų kultūrai...“

„Tarybinės“ informacijos šaltiniai paprastai vaizduoja nepriklausomos Lietuvos kultūrinį gyvenimą kaip provincijos užkampio stagnaciją. Krasnovas gi prisimena Kubiliaus knygoje pateiktus duomenis apie gausius užsienio literatūros vertimus ir informacinius straipsnius ketvirtojo dešimtmečio periodikoje. Ar šiandien trūksta specialistų? Ne, rašo Krasnovas, specialistai skundžiasi neturį kur pasireikšti. Ar kalta redakcijų abejingumas užsienio literatūros naujienoms? Tik iš dalies, atsako Krasnovas, nes užsienio literatūros žinovai paprasčiausiai neturi galimybių pateikti įdomią ir operatyvią informaciją — „kurioje Vilniaus bibliotekoje ras-tume populiariu, sakvsiu oran-

Žemės ir sielos takais

PR. VISVYDAS

Stasys Santvaras. *Buvimo pėdsakai*. Aštuntoji lyrikos knyga. Clevelandas: Vilties draugijos leidykla, 1983. 168 psl. Viršelis ir portretas dail. Vytauto K. Jonyno. Kaina — 8 dol. Gaunama pas leidejus (Vilties draugijos leidykla, 6116 St. Clair Avenue, Cleveland, Ohio 44103), pas platintojus ir Drauge.

Poezijoje laiko bėgimo akcentavimas yra tiek senas, kiek sena yra žmogaus savimone. Visa bėda — amžinoji praeinamumo žievė poetams tebelieka sunkiai įkandama. Labai lengva epigoniškai pakartoti atšipusius palyginimus, ar, blogesniu atveju, sentimentaliai verkšlenti apie virš galvos pakibusią senatvę.

Ir Stasio Santvaro rinkinio *Buvimo pėdsakai* dažnas eilėraštis vienaip ar kitaip liečia gyvenimo trapumo tematiką. Jaučiamas V. Mykolaičio-Putino poveikis. Nėra tai jokia neigiamybė: putiniškas simbolizmas ir neoromantizmas šiame amžiuje penėjo ir ugdė daugelį Lietuvos poetų. Tradiciniai simboliai buvo lakūs, giliai prasmingi; nuotaka, pavergiančiai liūd-na, kartais tragiška; žemės keliai kupini kančios, tuo tarpu siela besiveržianti į viršūnes, erdves, laisvę, šviesą, džiaugsmą, meilę...

„Lango“ pratarmėje Putinas rašė: „Taip jau yra, kad žmogaus širdis jautriau, išpu-dingiau reaguoja į liūdesį, sielvartą, negu džiaugsmą“. Tai neabejotina tiesa estetikosje. Anglų rašytojas Lawrence Durrell pasakė: „Kiekvieno daikto širdyje glūdi liūdesys“.

Vistiek, būdamas saiko gerbėju, skeptiškai žiūriu į liūdesio per didelį sutirštėjimą. Kaip tik Stasio Santvaro knygoje randu tiek tiek per dosnų „Weltschmerz“ pasaulėjautos sankaupą. Asmeninis ir pasaulio sielvartas čia glebsčiuojasi kaip Nemunas su Nerimi prie Kauno. Protarpiais pasigirsta savigailos čiurlenimas.

Rinkinio pradžioje yra išspausdintas eilėraštis „Pėdsakai“. Tai savotiška kraupių pergyvenimų panorama, sakykime, vizija. Ji knygai tiek reikalinga, kiek Hamleto nusižudymas tragedijos pradžioje. Nesinori tikėti, kad čia atskleidžiamas Santvaro dvasinis paveik-las. Skaitome apie sugriautą

būvį, niekingą ir seklią žmogaus dalį, pelenus *apkar-tusioj širdy*, po kojom trupant-čias *apgaulingų kuorų* plytas, beviltiškai graudžią vakaro saulę; apie nelemtį, kuri *it ragana bjauriai nuoga*; apie apsiųvilimų kupiną tamsybę, prakeiksmo darganą...

Argi iš tiesų poetas savo žemiškame buvime yra pasmerkta šitokiai nelemčiai? Kiek žinau, Santvaras yra gan patogiai įsikūręs Amerikoje, turi mylinčių bičiulių būrį, vieną kitą nepavojingą priešą; visur keliauja; pripažinimo susilaukė ir išeivijoje, ir pavergtoje Lietuvoje; yra uolus visuome-nininkas, nuoširdus literatas, malonaus balso kalbėtojas, poezijos skaitovas, garbingo amžiaus pasiekęs lietuvių ope-ras veteranas, aukšto lygio libretistas... Visų taurių savybių ir norėdamas neišvar-dinsi. O štai, šis kultūros numylėtinis, vaišinamas Olimpo nektaru ir ambrozija, į savo egzistenciją žiūri lyg koks gulago ar holokosto gniaužuose traukiamas indi-vidas. Sunku suprasti.

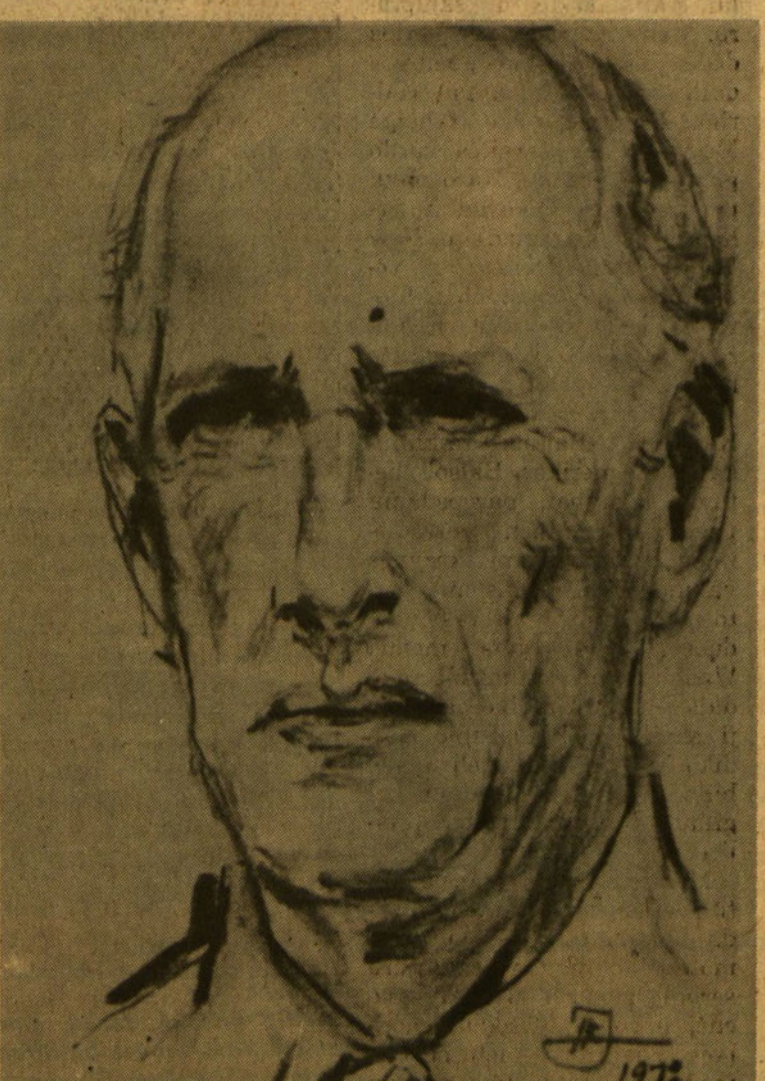
Ir imi galvoti: kuo gi gali-ma atsverti šitokią nepakeliamą pragaisties tonažą? Kuo, būtent? Poetas maldauja:

Lemtie, o dumblo ir gyvybės vandenio nešėja, dar leiški man sušilti gaiviujam meilės spinduliu!

Taigi — meilė yra išvaduo-toja! Ji vienintelė. Be jos pasaulio pragaistis būtų tikrai praigaistinga ir gyvenimo kelionė klampi, kaip Pinsko pelkės. Laimė, svaiginantis lianaus moteriškas pavidalas šmėkštelio poeto kelyje, ir gyvenimas tampa ne toks jau gūdas.

Žinant šį rubajatų poeto bruožą — žavėtis liaunomis būtybėmis, visas apokaliptinis griauždėjimas, išreikštas prolo-ge, ir daugelyje kitų eilėraščių, nėra perdem elegiantis. Negi pilnai tikėsi tuo, kad dainius, kuris taip gaiviai jaučiasi, pamatęs *baugią stir-ną* *ūkšmingam palmių ir žiedų pavėsy*, yra jau taip kiauurai pertekęs *rūsčių dienų apgaulem*.

Žvilgtėterkime į „Septynių

V. K. Jonynas

Poeto Stasio Santvaro portretas

miestų“ skyriaus eilėraščius, kankins *svečioj šaly* arba mir-mano manymu, vietomis tikrai įspūdingus kūrinius. Čia Santvaro jausmingus prisiminimus ir susirūpinimą pasaulio problemomis pare-mia pergyvenimo daiktiskumas, spalvinga aplinka, įvykių įvairovė. Žemės trauka verčia poetą bent iš dalies atitokti nuo įprastos lamen-tacijos, per dažno plasnojimo simbolių sparnais. Bent iš europiečių užkariautojų dalies. Ir gauname įtaiges-nius kūrinius.

Kaip kiklopų didelės ir paslaptingos akys pakrantes tranko gilūs ežerai — O čia ant kranto eglės, pušys, skrob lai, Beržai ir jovarai.

Toks yra pirmas „Rudens peizažo“ posmas „Nova Scotia“ eilėraščių triptike. Be jokių epitetų medžių išvardi-nimas įtikinamai nubrėžia šiau-rietišką gamtovaizdį, taip pat lyg ir aptildo trankią pirmųjų eilučių metaforą. Deja, toli-mesnė triptiko tematika, ypač eilėraščių pabaigos, neišsiver-čia be aikčiojančios nostal-gijos: *gūdžios naktys dar*

hankins svečioj šaly arba mir-mano manymu, vietomis tikrai įspūdingus kūrinius.

Pradingusio laiko ir actekų tautos likimo prasmės poetas ieško epinių eilėraščių santal-koje „Meksika“. Paveiktas regimų spalvų raiškumo ir deginamas meksikiečių gyvenimo kontrastų, Santva-ras įsijausmina deklaratyvios poezijos labui. Rūstinasi dėl europiečių užkariautojų žiaurumo. Nepagaili ir savęs:

Vandeny regiu save — tą žiaurų baltą žmogų, Gėda, gėda ima degti man veidai...

Kas yra tie „Septyni miestai“? Ogi Seredžius, Vil-nius, Kaunas, Palanga, Milanas, Roma, Bostonas. Tai poeto gyvenimo priebėgos. „Seredžiuje“, vaikystės regė-jimų strofose, šalia dekoraty-vaus patoso, vingiuoja tikro-viški, taiklūs įvaizdžiai: *Ten žydų ožkos, vištos ir pilki namai, Tenai lietuviu sodai ir darželiai užmiestį dabina...* Arba toks dinamiškas vaiz-das: *Iš Pieštuvės skardžių griu-na žmonės ir žirgai —/Ir*

žemė geria laisvės ilgę, ir laisvės kraują... Čia jau neabejotinai į visuotinę pakopą kyla poezija ir įamžina Sere-džių mūsų literatūroje.

Tuo tarpu „Vilniaus“ vaizduose girdėti istorinės retorikos sąvokos, gal ir tinkancios deklamaciniam patosui, bet nepalikancios poetinio žavesio. Tas pats su „Kauno“ eilėraščiu, *Kur ateities viltį girdi bokštai styri*. Ryški Antano Miškinio įtaka. „Septynių miestų“ cikle skaitytoją labiausiai patraukia „Milanas“ ir „Roma“. Čia patirties tikroviškumas ir keli būdingi istoriniai akcentai suteikia eilėraščiui gyvas-tingą įtaigą, taip pat ir forma, kaip išimtis, nėra paglemžta tradiciniam ketur-eiliui. Ypač „Romos“ įvaiz-džiai gan organiškai pasirėis-kia eilėraščio talpioje erdvėje. Poetas pykstasi su Hora-cijum, Bruto rėmėju, palaiko Cezarį ir bičiuliauja su Ovidi-jum:

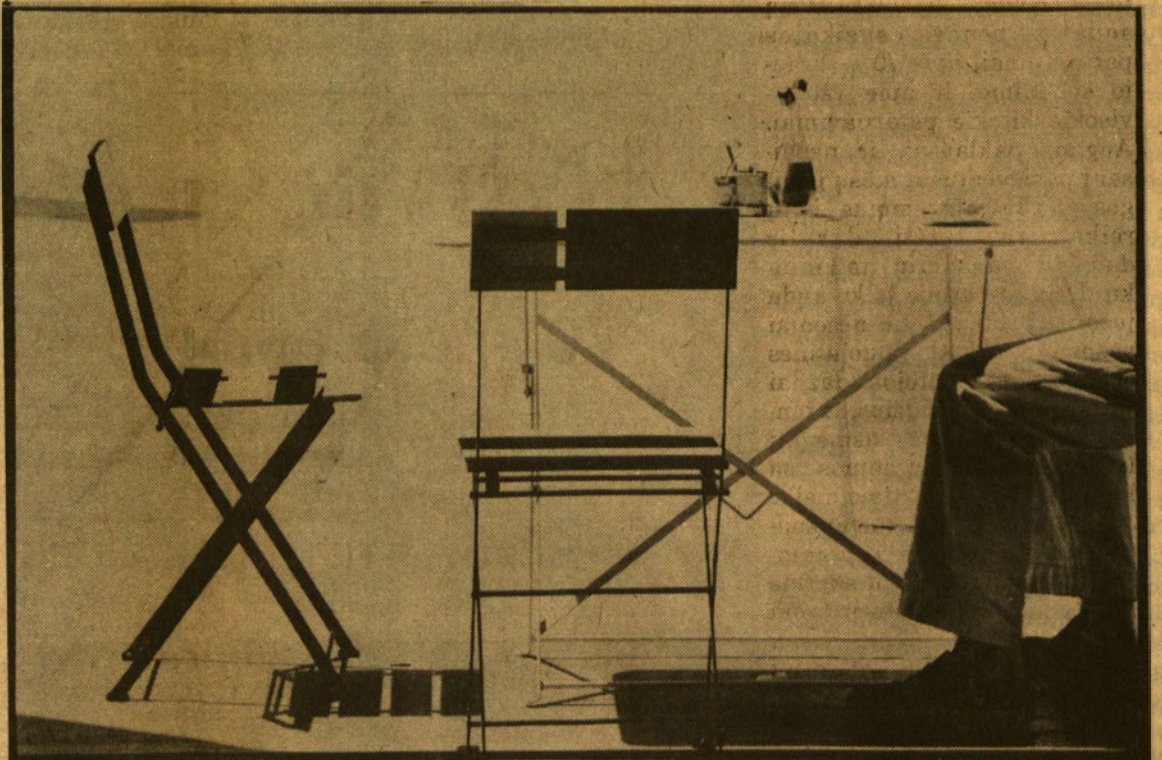
Dar kartą atsisiūsiu po tava pušim, Mėginsiu su seniu Ovidijum prikelti seną bičiulystę — Iš čia pasaulio kyla Žodis, Tenešdamas žmonėms tik Meilę — Tik sielos duoną... Mįslinga tu esi, balta, kaip gulbė, Amorl...

Atidesnis skaitytojas gal nusistebės poeto prieštaringa laikysena, kai dainuojama apie meilę ir čia pat tarnauja-ma Cezariui, negailestingam karvedžiui.

„Bostono“ eilėrašči-o maldingoji intonacija išryškėja savigailos gija. Poe-tas, kaip audros išrautas medis, jaučiasi išmestas į *pakrantę, Shawmutu vadin-tą*, nėra likimo glostomas, žvelgia į *rūstųjį Atlantą*. Siela tolimą ir giedrą dangų regi. Vizijoje išgirsta aidinčius Pavasario balsus, mato į laukų darbus einančius Donelaičio būrus. Tautiniai simboliai jį sustiprina. Pasku-tinėje eilutėje sako Shawmu-tui: *Nusilenkšiu tau už kasdieninę duoną...*

Buvimo pėdsakai turi dar tris skyrius: „Dainų ir sapnų atspindžiai“, „Rubajatai“ ir „Žmogus ir daiktai“. Visur karaliauja ketureilės. 1978 metais išleistoje *Rubajatų* knygoje, laimėjusioje Rašytojų draugijos literatūros premiją, buvo 337 posmai. Autorius šį kartą išspausdino dar 143. Miniū tuos skaičius, norėdamas pabrėžti šių, doro-vine išmintimi alsuojančių sentencijų gausą Santvaro knygoje. Anglų poetas Edward Fitzgerald, vertęs Omarą Kajamą, savo ruba-jatų kiekį suglaudė iki 101. Matyt, jam sunkiai jie eilia-vosi, ir jis padarė kruopščią atranką. Panašus atsijojimas būtų pravertęs ir Santvarui. Man dabartinis rubajatų pluoštas *Buvimo pėdsakuose* patinka labiau, negu anksty-vesnis. Pasižymėjau kelioliką geriausių pavykusių. Pavyz-džiui, kad ir 59-tas su antras-te „Čiurlioniškai“:

Dienom ir valandom, be at-vangos — dienom ir valandom — Į kalną kyla eisena su vėliavom juodom. — Pakalnėje vieni žibintai gesta, o kiti liepsnoti ima Vis tom pačiom viltim, suajonėm ir klaidom.

Restorano kėdės ir klientas (Paryžius, 1984).

Nuotrauka Algimanto Kezio.

Iš Algimanto Kezio fotografinių darbų rinkinio (226 W. Superior St., Chicago, IL) šių metų spalio „Parvžius, 1984“, kuris bus išstatytas Galerijoje mėnesi.

K.Ž.

„Kalanta“ — kompozitoriaus Bruno Markaičio rašoma opera

Rūta Kleva Vidžiūnienė kalbasi su kompozitoriumi

Sios dienos realybė ir pergyvenimai lietuviui kompozitoriui išseivijoje atveria naujus horizontus. Kaip gyvenamasis laikotarpis augina ir brandina žmogų tam laikotarpiui atstovauti, taip kūrėjas atsiliepia į savo laiką savo kūryba. Vienas tokių muzikų, jaučias dabarties ritmą, kurį uždegė kūrybai labai neseni įvykiai, yra kompozitorius Bruno Markaitis. Kai tautą supurtė Romo Kalantos mirtis, mums visiems pamažu turėjo išryškėti, kad ji negalėjo įvykti tuštumoje. Todėl dabar, žiūrint atgal, tą visą laikotarpį galima vadinti Kalantos epocha. Pokarinėje Lietuvoje gyvenimui nusidėdinti ir pasauliui grimstant į patogią užmaršties būklę, mūsų jaunimas darėsi vis neramesnis. Nejaugi taip ir būsimie atiduoti Sovietams? Nejaugi nėra vilties pabudinti galingųjų sąžinę ir privesti vėl persvarstyti pardavimo aktą? Jau nebeužteko Lietuvą mylėti, reikėjo galingo, dramatiško veiksmo, kuris supurtytų ir tautą namie, ir palieštų širdis svetur. Tai lūžio metas, apsisprendimo metas. Lietuviams reikėjo rinktis kryptį: kur link? Romo Kalantos generacija tą gerai suprato. Jie suprato ir tai, kad tautų istorija rašoma ne tik rašalu, o krauju ir ašara.

RKV: Kiek žinome, Lietuvoje, ypač tarp jaunimo tebevyvą Kalantos epocha. Kas Jums davė pagrindinį impulsą, paskatą ir ryžtą?

BM: Kur Jūs sėdite, prieš keletą metų sėdėjo vienas jaunas ir labai daug žandantis Amerikos lietuvis. Jis pareiškė, kad Kalantos auka pakeitė jo gyvenimą. Tą jauną Amerikos lietuvių persekiojo įkyri mintis: Kalanta paaukojo savo gyvybę, šaukdamas „laisvės Lietuvai“. O ką gi aš padariau? Tad ir man, kaip kompozitoriui, pradėjus rengtis į šią sunkią kūrybinę kelionę, nebuvo sunku apsispręsti už Kalantą ir jo savanorišką auką. Ir kuo toliau stumiuosi į priekį, tuo mane labiau veikia Kalantos meilė tėvynei, pasiaukojimas už jos laisvę ir, tuo pačiu, besąlyginis apsisprendimas atkreipti pasaulio akis į pavergtą mūsų tautą. Iš kitos pusės, jei grįžtame prie pagrindinio impulso ir ryžto, tai turėčiau pasakyti, jog stipriausias motyvas glūdi tame, kad Kalantos auka už Lietuvos laisvę tapo universaliu laisvės simboliu.

RKV: Kokie kiti motyvai Jus paskatino?

BM: Pirmiausia, Kalantos didvyriškas pasiaukojimas yra dabartinės Lietuvos istorijos dalis. Toliau, mano nuomone, Kalanta auga ir didėja savo aukos įtaka ir tampa tiltu iš dabarties į ateitį. Galiausiai, kiek girdime, jo didvyriškumas pasilieka Lietuvos jaunimo tautinės sąmonės širdimi.

RKV: Opera — tai milžiniškas uždavinys, ypač kai daugelį dalykų teks atlikti Jums pačiam. Ar nepabūgote šio žygio?

BM: Po keturių kantatų ir multi-media oratorijos, kuri turėjo kone visus operos elementus: simfoninį orkestrą, mišrų chorą, moterų nonetą, baletą, naratorių, mišrų kvartetą ir vargonus, jaučiuosi pasirošęs šiam svariam darbui. Tai dabartinė opera, savo charakteriu tai tikra jaunimo opera, ir ji dedikuota Lietuvos jaunimui. Dar viena prasmė tai bus viena iš retesnių operų, todėl kad joje dominuoja vienas charakteris, kurio negalima išimti, o iš

Komp. Bruno Markaitis, SJ, su savo kūrybos partitūra. Nuotrauka Herb Shockbridge

anksto žinoma operos pabaiga atneša dar ir kitą sunkią užduotį, visą įtampą permetant į muzikinę sritį. Opera „Kalanta“ turės 3 veiksmus ir prologą, o būdama dabartinės opera atspindės dabartį visu savo apipavidalinimu: dekoracijomis ir kostiumais. Dekoracijų šikis ruošia dail. Adolfas Valska. Problema sudarys ir pats Kalantos asmuo — reikės jauno dainininko, kuris šalia gražaus balso turės būti ir geras dramatinis aktorius. Vaizdžiai pasakė man vienas kolega muzikas amerikietis: šitas darbas tave išvargs iš proto! Ir tikra tiesa — žilia praeitis su princų ir princesių meile visados atrodo romantiškesnė, negu mūsų gyvenamos dienos.

RKV: Turint prieš akis tokį milžinišką užsimojimą, kyla daugybė klausimų. Ar liksime tik savo kieme?

BM: Kaip Romo Kalantos aukos tikslas buvo pasiekti platų pasaulį, taip ir operos kompozitorius negali tenkintis siauresniu užsimojimu. Tik išėję į muzikinę viešumą paskleisime ir aukos garsą, o tuo pačiu ir Lietuvos vardą, ir mums daromą skriaudą. Kartais menas išjudina daugiau, negu geriausi politikai, nes meno paliesti žmonės kaip tik suteikia politikai užnugarį. Taip „Vilius Tellis“ uždegė tautą, taip „Dėdes Tomo trobelė“ atvėrė daugybę širdžių ir tikstančiams padėjo iškovoti laisvę. Menas yra ir galia, ir ginklas, kurį privalome plačiai išnaudoti. Gerai ir didingai pastatyta „Kalantos“ opera sudomintų platesnę Amerikos visuomenę, ją netiesiogiai painformuotų apie mūsų kovą su okupantu, o laikas tai padaryti yra visai pribrendęs.

Aš per daugiau kaip 20 metų ne tik bandžiau, bet ir buvau iššęs iš savo kiemo. Mano kūriniai buvo atlikti tiek koncertuose, tiek televizijoje, tiek per radiją, — Floridoje, Chicagoje, Baltimorėje, New Yorke, Los Angeles mieste ir kitur. Smuiko sonata no.1, įgauta plokštelėje, pasiekė daug radijo stotijų keturiuose kontinentuose.

RKV: Dabar valandėlę įsivaizduokime Jus ką tik už-

baigusį didžiulį darbą, kuris tampa įnašu į mūsų kultūrą ir drauge reikšmingu žingsniu į politinę areną. Kas toliau, kokie rūpesčiai dabar slegia Jus, pėčius, kad sukurtų operą išvystytą scenos šviesą, plačią ir išpildingą mastu?

BM: Svarbiausias dalykas, be abejo, yra operos klavyras, kuris reikalingas solistams, choristams, dirigentams, o ypač kitiems asmenims, kurie su opera nori susipažinti ir padaryti sprendimus. Tačiau jo paruošimas — brangus dalykas, o jis rengiamas dviem kalbomis. Kaligrafiskai išrašyti gaidas kainuoja bent 12 dol. už puslapį, o klavyro reikės mažiausiai 200 egzempliorių. Aš esu numatęs kūrinių pasiūsti kai

kurioms operos kompanijoms ir asmenims, su kuriais mane riša asmeniškos pažintys, kaip, pvz., Franco Zeffirelli. Operos libretas — poeto Bernardo Brazdžionio, o vertimas į anglų kalbą — poetės Marijos Stankus-Saulaitės.

RKV: Su tokiomis ir pakliomis, ir rūpestių pilnomis nuotaikomis kompozitorius Bruno Markaitis atneša į mūsų muzikos lobyną šį milžinišką įnašą. Dvasiniai momentai kaip tik atsiliepia į mūsų jaunosios kartos atgijusį tautinį ir politinį entuziazmą, ką matome ir tautinių šventių metu, ir per jų gausų dalyvavimą pabaltiečių bendrose organizacijose. O ir mes, vyresnieji, reikalingi dvasinio atgaivinimo, kad bendrai susieme rankomis vėl pajustumė savo tautos pulsą. Neišnaudoti šio momento būtų ir neišmintinga, ir tragiška.

Petras Karuža grįžta

Vartau rankose didoką knygą, apimančią 408 psl., gražiai išleistą kietais viršeliais — *Petras Karuža*. Šiai knygai pasirodyti proga sudarė 50 metų sukaktis nuo Petro Karužos mirties; jis mirė 1933 m. kovo 15 d. Knygą redagavo rašytojai, buvę Karužos draugai, Antanas Vaičiulaitis ir Bernardas Brazdžionis. Medžiagos sutelkimu ir knygos išleidimu pasirūpino brolis Kazys Karuža. Kalbą žiūrėjo Juozas Masilionis, spaudos darbus atliko Draugo spaustuė. Išleidimo data 1984 m.

Pati knyga turi šešias stambokas dalis, nes joje sudėtą Petro Karužos poeziją, straipsniai bei recenzijos, ankstyvieji jo beletristikos bandymai, nekrologai bei kitų atsiminimai apie anksti, ne laiku mirusį jauną, daug žadantį rašytoją Petrą Karužą.

Mirusiojo brolis Kazys Karuža žodyje skaitytui paaiškina knygos apimtį, išskirdamas stambesnes knygos dalis bei jų pobūdį. Pirmąją dalį sudaro Petro pirmasis ir vienintelis poezijos rinkinys, *Giesmės apie daiktus ir žmones*, kuris buvo išleistas Sakalo bendrovės jau po autoriaus mirties 1933 m. Knygos pradžioje yra pateiktas ir Petro Karužos biografija, parašyta jo mokslo draugo Mato Jukyno. Iš biografijos paaiškėja, kad Petras Karuža buvo gimęs Skotijoje 1906 m., kur jo tėvas buvo išemigravęs, ieškodamas geresnių gyvenimo sąlygų, bet 1912 m. jie grįžo Lietuvon ir ūkininkavo nedeliame ūkyje netoli Alvito. Karo metu sudegė trobos ir jie persikėlė į Vokiškėlių kaimą.

Namie pramokęs skaityti Petras lanko Vilkaviškio pradžios mokyklą, kurią baigė 1920 m. Toliau mokėsi Vilkaviškio vidurinėje mokykloje, vėliau Žiburio gimnazijoje. Buvo uolus ir veiklus mokyns, aktyviai dalyvavo ir visuomeniniame gyvenime. 1928 m. baigė gimnaziją ir įstojo į Lietuvos universiteto Teologijos filosofijos fakultetą, filosofijos skyrių, pasirinkęs lietuvių literatūrą ir kalbą. 1931 m. perėjo į Humanitarinių mokslų fakultetą, kur klausė lituanistiką, prancūzų literatūrą ir pedagogiką. Studijų metu pats sau turėjo duoną užsidirbti. Buvo pakviestas į Rytų redakciją literatūrinio skyriaus redaguoti. Taip jis įsitraukė į žurnalistiką, rašė daug straipsnių iš literatūros, mokslo ir politikos sričių, kartu kurdamas ir poeziją. Bendradarbiavo *Ateity, Židiny, Naujojo Romuvio, Akademikės* ir kitur. 1932 m. pradėjo dirbti VIDAUS reikalų ministerijoje, kaip kino filmų cenzoriaus sekretorius. Dalyvavo Šatrijos draugijoje. 1931 m. vedė mokslo draugę Liudą Dapkūnaitę, susilaukė dukrelės, kuri mirė vos 11 mėnesių amžiaus jau po tėvo mirties.

Labai anksti pradėjo rašyti, jau trečiojo klasė. P. Karuža nuo jaunų dienų priklausė ateitininkų organizacijai ir buvo veiklus jos narys. Buvo individualistas, kas atspindi ir jo poezijoje. Realiai žiūrėjo į gyvenimo reiš-

Komp. Bruno Markaitis diriguoja „Saulių šoki“ WTTW-TV programoje.

kinius, mylėjo tėvynę Lietuvą, buvo didelis tolerantas.

Bet štai staigi liga — plaučių uždegimas, kuris jį pakirto vos per tris dienas. Paliko paruoštą poezijos rinkinį *Giesmės apie daiktus ir žmones*, kuris išėjo jau jam mirus. Apie tą poezijos rinkinį puikią recenziją parašė poetas B. Brazdžionis. Ji taipgi įdėta ir šioje knygoje.

Kalbant apie jo poeziją, viena dalyką norėtusi ypač pabrėžti — tai P. Karužos poezijos liūdna pobūdis, pesimistinė nuotaiką ir net mirties nuojautą. Net dvylikoje eilėraščių randame mirties užuominų. Antrajame jo eilėraštyje paskutinės dvi eilutės skamba šitaip:

Banguoja kraujas, nerimsta gatvės,
Ir vysta žiedas manos jaunatvės

(psl. 28).
O eilėraštis „Aš nežinojau“ baigiamas tokiu posmeliu:
*O šiandien juodos gedulo kaukės
Aplinkui niaukstos tamsi naktis;
Slaptomis mano kiemen subėgę
Giltinės rodo baltus dantis*

(psl. 37).
Kitame eilėraštyje „Kaip laivai“ ir vėl paskutinis posmelis suskamba mirties nuojauta:

Gyvenimas kaip sauni upė,
Kaip Nemunas nuplaukia į marias.
Padangę juodas varnas supasi
Ir sveikina tave (psl. 49).

Vienas pačių pesimistiškiausių jo eilėraščių yra „Fatum“, kurio paskutinis posmelis pranašauja mirtį:

Ir koks klaidus tas juodas fatum,
Ta be žvaigždžių vidurnakties lemtis!
Kada ateis ir ranka nematoma
Tau „Mane, Tekel, Fares“

išrašys...
(psl. 55).

Siame jo poezijos rinkinyje tebuvo tik 45 eilėraščiai. Pats rinkinys paskirstytas į tris skyrius: Aną vakarą, Pasisakymas ir Baltą rytą. Gal geriausiai P. Karužos poeziją apibūdina savo recenzijoje 1933 m. Bern. Brazdžionis: „Ji praeinanti, rytoj galbūt turės kitą atspalvį, tačiau vis tiek nepasileiks veltui praėjusi bus (dalinai) nepasenstanti ir tikra“ (psl. 75).

Dar yra išspausdinti 6 eilėraščiai skyrelyje „Margi žiedai“, kurie nepateko į jo pirmąjį rinkinį, bet buvo išspausdinti periodikoje. Skyriuje „Ankstyvieji poezijos ir beletristikos bandymai“ dar yra sudėti paties poeto ranka rašyti 3 eilėraščiai ir P. Kapsainio slapypardžiū paruoštas rankraštis, pavadintas *Raštai: vaizdai, fejtonai ir aprašymai*, I tomas. Trumputė autobiografija, rašyta 1923 m., ir dar 8 prozos vaizdeliai.

Vienas iš stambesnių skyrių yra „Straipsniai“, kur surinkta visa jo publicistika: įvairūs straipsniai ir knygų recenzijos. Labai įdomus straipsnis apie studentų atstovybės rinkimus, pavadintas „Ką sako studentų atstovybės rinkimai“. Tai mūsų kultūros istorijai svarbus ir nesenantis straipsnis, įdomus pasiskaityti ir šiais laikais. Dėmesio verti yra pateiktieji balsavimo duomenys. Už ateitininkų sąrašą paduota 610 balsų, o už studentų tautininkų tik 262 bal-

sai. Išrinkta ateitininkų 12 atstovų, o tautininkų tik 5. Liaudininkų Varpo draugija teisrinko tik 2 atstovus. Tie rinkimai vyko 1929 m., autoritetiniam režimui išvaldžius Lietuvą 3 metus.

Naują knygos skyrių sudaro Petrai Karužai skirti nekrologai, kurių būta 9. Rašė A. Vaičiulaitis, M. Jurkynas, B. Brazdžionis, J. Brazaitis, J. Keliuotis, A. Tyruolis, J. Senkus ir A. Miškinis.

Priešpaskutinis skyrius — „Atsiminimai“, kuriuos apie Karužą rašo A. Tyruolis, dr. Grigas Valančius, Petras Kasulaitis, Pijus Ragazinskas ir Kazys Povilaitis. Čia randame ir nemažai skaičių nuotraukų.

Paskutinis skyrius yra parašytas brolio Kazio ir pavadintas „Kazio Karužos atsiminimai“, apima net 97 puslapius. Tuos atsiminimus būtų galima pavadinti Karužų šeimos istorija. Jie suskirstyti mažesniais skyreliais ir parašyti gyvu beletristiniu stiliumi. Juose užkliudomi tėvai, kaimynai, jaunystės draugai, bet dėmesio centre yra Petras Karuža. Taipgi čia surinkta ir nemažas skaičius nuotraukų. Ypačiai vaizdžiai ir dramatiškai aprašyta Petro mirties scena Kauno miesto ligoninėje, tarsi kokio dramos veikalo iškarpa.

Aplamai, visa knygos medžiaga brolio Kazio kruopščiai surinkta iš senų laikraščių ir žurnalių bei brolio Petro paliktų rankraščių. Išleista dailiai, be priekaištų, pasilikus vertingų indėlių mūsų kultūros bei literatūros istorijai, todėl verta visų mūsų dėmesio.

Tik tenka apgailėti, kad Petras Karuža pačiame jaunystės pagume, sulaukęs vos 26 metų amžiaus, nuėjo amžinybės keliu, lygiai kaip ir mūsų daug žadę jauni rašytojai Pr. Vaičiūnas, J. Bilūnas ir visuomenės veikėjai — V. Endziulaitis ir J. Krasiņkas. Jo besikleidžias talentas ne laiku užgeso, o Lietuva neteko tokio gabaus ir darbštaus daug žadančio jauno poeto.

A. P. Bagdonas

LRD literatūros vakaras

LRD valdyba praneša, kad *Drauge* (1984.IX.22) įdėta žinutė, jog „Lietuvių rašytojų draugijos suvažiavimas įvyks 1984 m. spalio mėn. 27-28 dienomis Chicagoje“ yra klaidinga — joks suvažiavimas neruošiamas. Yra rengiamas tik Lietuvių rašytojų draugijos literatūros vakaras Jaunimo centre spalio 28 d. 4 val. p.p. Literatūros vakare bus įteiktos premijos Leonui Lėtui už poezijos rinkinį *Trakas*, Povilui Gaučiui už *Lianų liepsną* ir Jurgiui Gliaudai už A. Barono konkursą laimėjusią novelę „Labirintai“. Meninę programą atliks poetai J. Svabaitė-Gylienė, K. Bradūnas, A. Tyruolis ir siemetinis LRD premijos laureatas L. Lėtas. Vakaro programoje taip pat sutiko dalyvauti prof. dr. V. Kelertienė ir rašytoja D. Bindokienė.

Komp. Bruno Markaitis, SJ., muzikinės idėjos pagautas, prie fortepijono. Nuotrauka Algimanto Kezio, SJ

Visatos tobulo dainius — Jorge Guillén (1893-1984)

BIRUTĖ CIPLIAUSKAITĖ

Kai 1928 m. pasirodė pirmasis Jorge Guillén poezijos rinkinys, *Cántico* (Giesmė), kritika jį iš karto aptarė, kaip išskirtinę apraišką naujosios literatūros rėmuose. Jo autorius buvo nebepradedantis, romantiško užsidegimo įkvėptas jaunuolis, o pilnai subrendęs ir didelio formos virtuozizmo pasiekęs rašytojas. Tačiau daugiausiai stebino ne jo itin meistriškas eilėdaros ir įvairiausių tradicinių formų apvaldymas, įnešantis naują gaidą ir akcentą, o pasaulėžiūros ir jos diktuojamo tono vientisumas. Savo pirmąją knygą Guillén skelbė pasaulio tobulybę, tad ir jo daina tapo giesme, garbinančia visatos grožį ir žmogaus privilegiją juo džiaugtis.

1920-1930 m. kuriančiųjų poetų būryje nebuvo lengva prašokti vienminčius. Retai kada Ispanijoje buvo taip suklestėjusi poezija. Vadinamosios 1927 metų kartos atstovai rodė ne tik išskirtinį gabumą, bet ir besąlyginį atsidedimą kūrybiniam darbui, poetinius idealus derinant prie bendro poezijos vystymosi visoje Europoje. Iškilę eksperimentavimo amžiuje ir jie bandė ieškoti naujų kelių, įnešti naują balsą gana tradicionaliai Ispanijos poezijon. Kiekvienas ieškojo originalumo, prie poezijos ėjo jau ne tik jausmo, bet ir intelekto vėdamas. Beveik visi buvo prie jos artinęsi ir teoretiškai: didesnė tos grupės poetų dalis buvo universiteto lektoriai; beveik visi nuo studijų laikų susijūrė su kitų kraštų poezija ir ten klestinčia literatūros kritika. Ispanai iš visų skyrėsi tuo, kad neatmetė besąlygiškai to, kas buvo sukurta prieš juos. Anaipol, jie įkvėpimo ieškojo liaudies dainose, pačioje ankstyviausioje jų kalba rašytoje poezijoje. Ši gi anuo metu, istorinių aplinkybių dėka, buvo artimai susijusi ir su arabiškom tradicijom, kur metafora ir simbolis nuo seno buvo naudojami labai savitu būdu, bandant viską sutrumpinti, išreikšti perkelta prasme, prieiti prie esmės. Tokiu būdu ispanai poetai atrado modernų, originalų balsą, remdamiesi pačia seniausią kūryba. Kiekvienas joje atidengė ir pasisavino skirtingus aspektus. Iš Andalūzijos kilę poetai kaip García Lorca, Rafael Alberti, Emilio Prados rėmėsi liaudies dainomis, jų įvaizdžiais ir ritmais. Guillén, Kastilijos sūnus, daugiau dėmesio kreipė į formą. Tad ir tapo ispanų poezijos istorijoje užfiksuotas kaip didžiausias ir daugiausia įvairių eilėraščių ar posmo formų pavar-tojes poetas.

Jorge Guillén gimė Valladolid, kuris šiandien turistų daugiausiai traukia savo skulptūros muziejumi. Keistu sutapimu ir Guillén poezija dažnai primena skulptūrą. Jo eilėraščiuose nėra „minkštų vietų“, bereikalingų apvalumų. Kiekvienas žodis atrodo išgautas tikslu skaptuko smūgiu, įstatytas į tikslią vietą. Pirmajame rinkinyje eilėraščiai beveik imtinai rimuotami, rimą neretai perkeliant ir į eilutės vidurį ir tokiu būdu išgaunant daugialypes sąsajas. Nėra juose tik puošnių, savo skambumu ausį patraukiančių žodžių. Iš viso, būdvardžiai retoki: jis operuoja daiktavardžiais, kuriais išreiškiama daiktų esmė. Neieško jis nei magiškų efektų ar paslaptinių užuominų: jį domina visų pirma užčiuo-pia-

ma ir matoma tikrovė. O visgi nuo pat pirmojo rinkinio jis minimas kaip „sunkiai įkandamas“, beveik hermetiškas poetas. Tai atsitinka dėl to, kad jo poezija nepaprastai koncentruota, linkusi į eliptišką struktūrą. Skaitytojui nėra viskas atskleidžiama taškas po taško: jam tenka pačiam suoliuoti su poeto mintimis. Neretai eilėraščių prasmė išryškėja tik jo pavadinimo dėka. Jų supratimui daug padeda ir visos knygos kaip neišardomo vieneto struktūra: reikšmė auga su kiekvienu eilėraščiu. Nes eilėraštis niekad nėra Guillén tik žaismas ar techniškos pratybos: tai rimtas bandymas išreikšti jį supantį pasaulį, o per jį suprasti ir patį save.

Cántico susilaukė keturių, kaskart labiau išplėstų, leidų: nuo 1928 iki 1950 m. Paskutiniosios dispozicijoje knyga pradedama eilėraščiu „Más allá“ (Anapus), kur išreiškiama poeto pasaulėžiūra ir bent iš dalies jo poetika: būtinybė neprarasti kontakto su realybe, tačiau žinant, kad jį kiekvienam kitaip atrodo. Tad eilėraštis kalba apie poeto santykį su pasauliu, šiojo reikšmę jam. Čia stipriai užakcentuojama, kad tikra kūryba — jo kūryba — yra įmanoma tik neprarandant žemės po savo kojom ir neužsitarant savyje. Ji negimsta kaip fantazijos padarinys; ji išauga iš jau egzistuojančių elementų. Tuo pačiu išreiškiama jo kuklus poeto požiūris į kūrybinį darbą: „Viskas yra daugiau, negu aš“.

Antrasis eilėraštis nurodo žodžio svarbą: „Los nombres“ (Vardai) byloja apie tai, kad viskas praeina — tačiau išlieka žodis. Suvoktoji ir džiaugsmingai patirtoji realybė pasiekia savo pilnumo tik tada, kai ji užfiksuojama tiksliais žodžiais. Ispanų kalboje „nombre“ reiškia „vardą“ ir „daiktavardį“. Tuo dvilypumu dar kartą nurodoma ir norą ieškoti esmės. Žodžio svarba iškeliamą ir knygos dedikacijoje motinai: „kuri man davė gyvybę ir žodį“. Čia aiškiai užbrėžiamas kelrodis: visais Guillén gyvenimas bus pašvęstas kūrybai. Svarbus poeto pagrindinėms gairėms pažinti yra ir eilėraštis, pavadintas „Dialo-

gu“. Guillén jaučia pasiekęs pilnumo visuomet tik kontakte su kitais: su draugu, su gamta, su mylima moterim. Jo „meilės poezija“ tiems laikams, kada ji parašyta, yra labai drąsi. Ten nesvajojama apie nepasiekiamą idealią mylimąją, o nepaprastai išradingu būdu aprašomas dviejų vienas kitą mylinčiųjų susiliejimas į vieną būtybę, beveik visuomet sujungiant šį reiškinį su jį supančios gamtos išsakymu, kuris iškeliamas pirmam fone. Visa, kas yra natūralu, veda į džiaugsmą, ir net labai materialaus akto perdavimas virsta gryna poezija.

Meilė diktuoja beveik visą Guillén poezijos raidą, nors apie konkrečią mylimąją užuominų joje maža. Ir čia ieškoma esencijų: jos reikšmės, jos būtinybės. Poetas buvo vedęs du kartus. *Cántico* rašytas tebegyvenant jo pirmajai žmonai. Jame perdėm išlaikomas pozityvus tonas. Antroje sudėtinėje knygoje, *Clamor* (Šauksmas), tonas pakinta, įsibrauna nostalgiska gaida, žmonai mirus, poetui atsідūrus tremtyje, Ispanijai tapus užgniauztai diktatorinio režimo. Pasaulis čia nebeatrodo toks tobulas. Trečiajame tome, *Homenaje* (Pagerbimas) betgi ir vėl pasigirsta stebėtinai tvirtas ir skaidrus balsas. Visa jo centrinė dalis skiriama naujai meilei. Beveik sunku įtikėti, šiuos eilėraščius skaitant, kad jie rašyti 65 metų sulaukusio žmogaus. Iki pat paskutiniųjų dienų jo gyvenimą pripildanti meilė perduoda savo sąskambį ir jo poezijai.

Kai kurie kritikai yra Guillén išmėtinėje, kad jo apdainuojamas pasaulis nėra realus. Vieniems jis per abstraktus, kitiems per pozityvus. Tiesa, kad *Cántico* retai tepasirodo užuominos apie konkrečius momentus ar įvykius. Ten pristatomas žmogus savo būtyje, ne būtyje. Tačiau jis niekad nepameta kontakto su žeme. Anaipol, pačios mažiausios gyvenimo apraiškos traukia poeto dėmesį. Iš visų pojūčių jam turbūt brangiausias yra regėjimas. Kai kuriuose eilėraščiuose net ir abstrakčios reikšmės įgaunantį daiktą galima beveik užčiuopti.

Jorge Guillén

SNIEGAS

Baltis guli ant žalio
ir dainuoja.
Sniegas, kuris yra tyras,
ilgisi būti gilus.
Sausis, apšviestas sniego.
Tokio žalio, tokio balto.
Tai dieną ir naktį žėri sniegas,
tyriausias sniegas!
Greitas kritimas, švelnios snaižės,
kokia aistra visumojė!
Sniegas, sniegas rankose
ir sieloje.
Toks tyras įniršis baltįje,
toks tyras, bedugnis.
Sniegas, sniegas iškyla
ligi dainos.
Sausis apšviestas laukiniu sniegu.
Kokia aistra! Ir dainuoja.
Sniegas ligi dainos — sniegas,
sūkuriais sukasi.

VIDUDIENIS

Tariau: Visa jau pilnatvė!
Suvirpėjo topolis.
Sidabruoti lapai
meilingai suskambėjo.
Žalumos buvo pilkos,
meilė buvo saulė.
Tada, vidudienį,
paukštukas pragydo
savo dainą vėjuje
su tokia meile,
kad, vėjui pučiant,
pasijuto apdainuojama
gėlė, išaugusi tarp aukščiausių
jaujų. Tą akimirką
aš buvau centras
visos apylinkės,
matęs viską,
paruoštą Dievui.
Tariau: Visa pilnatvė
Vidudienis!

„Las doce en el reloj“

PAJŪRIO VAIZDAI

Paplūdimys

Traškančios kriauklės, kriauklės,
Rojaus kriauklės...
Jas, išsibarsčiusias, indėnai
suranda dievams.

Tarp smiltų jas vadina
Saulėgrąžos draugės.
Kaip žėri ir traška
Kriauklės, smelis, indėnai,
Visi iš vien, balsai
vilnija atšvaitais
Vilnimis bėga ir auga
Apogėjai, galia
Ir indėnų pergalingas
Žavesys.
O laimėjimai! Ir lenkiasi
Ir atsitiesia. O vikrumas!
Nuo skubos į grožį,
Nuo grožio į pavojų,
Ir indėnai šaukia ir šaukia
Svytinčius valio.

Smelis

Griaustinis. Potvynis.
Trenkia akmenis.
Tarškesiais. Griaustinis.
Grįžtanti laukinė banga
Griūva, nutįsta,
Tingiai lūžta. Akmenukai
Braižo akmenis atkakliai.
Priešinasi! Staiga
Sustoja!

Ramybė?
Ir viena vilnis,
Maža, ramiai krenta
Ant smėlio, švelnaus
Nuo tylos. Kokia paguoda,
Koks poilsis! Tyla,
Įprastinė, visad sena!
Nes Dievas, belakis,
Savo akivaizdoje laiko amžius.
Ant smėlio išlieka
Tyliai švarūs.
Tebedunda jūra, nesvarbu.
Tyla ten pat.

„Arena“

ŽMONĖS

Qui giace Aldo Piperno condannato
perche nacque(1).
GUGLIELIMO PETRONI: „Il mon-
do è una prigione“ (2).

Ant vieno kalėjimo vienutės sienos
Prieš mirdamas, vienas žmogus
Parašo savo vardą, o paskui:
Pasmerktas už tai,
kad gimė.

Gėda ir nusikaltimas — ir visų,
Kad gimė iš Izraelio kraujo.

Jorge Guillén (1893-1984)

Ar kaip Segismundas(3) yra pasakęs,
Jau su didesniu filosofiniu nuovargiu:
„Nors gimimas yra
Didžiausias žmogaus nusikaltimas“.
Gimti su anuo krauju
Ievos?

Būti... vaiku.
Neįžeidinėkime kitų.
Istorike: pasižymėk šį įrašą,
Išrėžtą ant XX amžiaus sienos.
Neveltui, apimtas skaityto, vėliau
paaiškinsi: „Dar ir tuomet...“
Nuodėmė? Daugiau. Istorija:
Mūsų bendra Žmonijos Istorijos gėda.

(1) Čia guli Aldo Piperno pasmerktas už tai,
kad gimė.
(2) Pasaulis tai kalėjimas.
(3) Calderono dramos „Gyvenimas tai sapnas“
protagonistas.

„Los hombres“

Iš paruoštos naujosios ispanų
poezijos antologijos.

Išvertė P. Gaučys

Muzikantas prie Seine upės krantinės (Paryžius, 1984).

Iš Algimanto Kezio, SJ, fotografinių darbų rinkinio „Paryžius, 1984“.

poetų. Šių poezijoje dažnai vyrauja skepticizmas, o pas-taraisiais metais — ir užuo-minos, kad iš viso gal reikėtų nutilti. Nuo giesmės einama prieš tylos, nuo Heideggerio skelbtos nuostabos beveik į nevilį, nuo išgyventos realybės į literatūrinės-kultūrinės evokacijos. Pastarųjų 15 metų poezijoje stipri vadinamo „kultūralizmo“ srovė: poezija perkeliama beveik į manieris-tines sferas. Pas Guillén kul-tūra pasireiškia kitokiu būdu: didesnė trečiojo tomo, *Homenaje*, dalis skiriama va-sapusių bendravimą ir supra-timą.

Kiekvienoje knygoje skiria-ma vietos ir kūrybos procesui apibūdinti. Kaip visa jo gyvenime, taip ir kūryba iške-liama kaip ypatinga dovana. Pasisekęs eilėraštis yra ilgo darbo vaisius, tačiau pirmoji kibirkštis ateina iš kitur. Vi-sų svarbiausia betgi yra žiū-rėti į eilėraščių kaip į gyvą sutvėrimą, turintį savo paties gyvenimą. Dėl to daug svar-bos pridodama skaitytojui: jam pateikiami esminiai elementai, bet pilnas produk-tas išgaunamas tik atidaus ir akylaus skaitytojo dėka. Guillén nenori radikaliai atskirti kūrybinio pergyveni-mo nuo žmogiškos patirties: tik abiejų simbiozė įmano-ma pasiekti pilnumo. Jei *Cántico*, prisilaikant tų laikų idealų, buvo stengiamasi išvengti tiesioginių aliuzijų į asmenišką gyvenimą, toli-mesniuose tomuose jos padau-gėja. Paskutiniajame vie-name eilėraštyje aiškiai tvirtinama, kad jis norėtų išlikti istorijoje ne kaip poetas, o kaip žmogus. Dėl to ir savo poetiką apibūdina kaip „ars vivendi, ars aman-di“. Savo kūrybai paaiškinti Guillén yra parašęs net visa

knygelę *El argumento de la obra*. Dar aiškiau jo poetika išryškėja jo literatūrinės kri-tikos knygose, ypač *Language and Poetry* (Harvardo uni-versitete skaitytos C. E. Nor-ton serijos paskaitos). Reikia tikėtis, kad ilgainiui bus pa-skelbta ir jo itin gausi ir turininga korespondencija.

Kalbėti apie Guillén poeziją, kaip skelbiančią išimtinai tobulybę ir džiaugsmą, nebū-tų visai tikslu. Pozityvioji gaid-a jo kūryboje vystoma labai sąmoningai ir ne be kliūčių: ne užmerktas akis prieš blo-gio apraiškas, o bandant atrasti teigiamų aspektų net ir grėsmės pripildytame pasaulyje. Šiuo atžvilgiu jo svarbiausia knyga yra *Clamor*, susidedanti iš trijų (1957, 1960, 1963) dalių. Jei *Cántico* pasaulis buvo beveik belakis ir jame ieškota esmi-nių kategorijų, prie *Clamor* pavadinimo pridodama: „Isto-rijos laikas“. Čia gausiau aliuzijų į konkrečius įvykius bei aplinkybes. Dėl to kinta ir tonas. Su *Clamor* Guillén poezijon ateina ironi-ja. Pasigirsta skeptiška gai-da, bet netrūksta ir humoro. Save svarbiu laikantis žmo-gus parodomas kaip mažas vabalas ar gestikuliuojantis pajacas. Itin aštriai kritikuo-jama diktatūra. „Potencia der Pérez“, alegorinė tirada prieš Franco, egzilių tarpe buvo reci-tuojama beveik kaip tautinio pasipriešinimo daina.

Poeto akylumas, jautrumas jį supančiai aplinkai — nuo 1940 m. jis gyveno JAV — padiktuoja daug trumpųjų ei-lėraščių, pavadintų „dobi-liukais“ (Tréboles). Ten užfik-suojamas vienas momentas, vienas aspektas: ar tai būtų iš vaikų grupės išskirtas negriu-di“. Savo kūrybai paaiškinti Guillén yra parašęs net visa

(Nukelta į 4 psl.)

